

Centar za
ženske studije
Beograd

GODIŠNJI IZVEŠTAJ O RADU

2021

MIRELA ŠANTIĆ
DAŠA DUHAČEK

SADRŽAJ

Uvod	2
Projekti	4
Program organizacije rada	19
Resursi organizacije	22
Prilozi i linkovi	24

UVOD

Izveštaj o radu Udruženja „Centar za ženske studije“ iz Beograda (u daljem tekstu: CŽS) se odnosi na period od 01.01.2021 – 31.12.2021. godine i predstavlja pregled organizacije u toku 2021. godine u projektnom, organizacionom, finansijskom i resursnom smislu.

Kao i za poslednjih trideset godina rada CŽSa ključne aktivnosti odnosile su se na obrazovanje, istraživanja i javno delovanje. U toku 2021. godine, u okviru više različitih projektnih aktivnosti, osmislile smo i uspešno organizovale različite serije predavanja: od kraće serije predavanja u obliku modula (Feministička medijska kultura: proizvodnja roda) i kursa u formi letnje škole (kurs Feministička kritička analiza) do jednogodišnjeg (dvosemestralnog) celovitog programa iz oblasti ženskih studija kroz Digitalnu feminističku školu. Uspešno smo realizovale i istraživanja iz oblasti neplaćenog kućnog rada u doba pandemije, mapiranja iz oblasti fandrejzinga kao i istraživanje o Izuzetnim ženama Srbije 19. i 20. veka.

U 2021. godini Centar za ženske studije je bio usredsređen i na proces Strateškog planiranja. Kao rezultat ovog procesa formulisani su razvojni i programski ciljevi CŽSa, planovi za dugoročnu finansijsku stabilizaciju i predlozi o strukturalnim izmenama. Osnovni dokument strateškog plana sadrži dosadašnje rezultate, utemeljen je na Teoriji promene, počiva na ključnim pretpostavkama o viziji, misiji i osnovnim vrednostima. Osim toga, strukturiran je prema programskim pravcima sa opisom problema, rešenja, osnovnih oblasti i metoda rada, zainteresovanih strana, rezultata i operativnim planom; i najzad, formuliše i prioritete organizacijskog razvoja sa ciljevima i akcionim planom. Dokument predstavlja vodič u radu organizacije za period od naredne četiri godine (2022 – 2025). Imajući u vidu dugu istoriju rada, predstojeću tridesetogodišnjicu, kao i činjenicu da u organizaciji sledi smena generacija, proces je u velikoj meri bio usmeren na reviziju programskog koncepta kao i na revidiranje unutrašnjeg uređenja i planiranje tranzicije.

U 2021. godini tim Centra za ženske studije je proširen dolaskom dve nove članice tima, Lare Končar i Ane Krstić.

Sve navedene aktivnosti realizovane su od strane Operativnog tima, koji je pomogao u sastavljanju ovog izveštaja, i uz pomoć Saveta i Zastupnica CŽS, saradnica i saradnika, kojima se ovom prilikom posebno zahvaljujemo.

Zahvaljujemo se i donatorskim fondacijama i organizacijama na podršci.

OPERATIVNI TIM

Nadja Bobičić
Nadja Duhaček
Lara Končar
Ana Krstić
Hristina Cvetinčanin Knežević
Mirela Šantić

Vajka Anđelković
Jasna Alibegović

SAVET CŽS

Marina Bogdanović
Nadja Bobičić
Daša Duhaček
Ana Stolić
Snežana Škundrić

ZASTUPNICE

Daša Duhaček
Mirela Šantić

PROJEKTI

1) DIGITALNA FEMINISTIČKA ŠKOLA (INSTITUCIONALNI GRANT)

Trajanje projekta: 12 meseci (februar 2021 – januar 2022.)

Donator: OAK

Implementacioni partner: Trag fondacija

Vrednost projekta: 32 000 USD

Cilj druge Digitalne feminističke škole, koja je organizovana od februara do decembra 2021. godine, bio je doprinos građenju feminističke zajednice na Balkanu. Preko 60 polaznica i polaznica iz 7 zemalja, slušalo je 30 predavanja i imalo priliku da učestvuje u radionicama i Q&A sesijama; snimci predavanja bili su im na raspolaganju u vreme koje same/sami biraju, kako bi znanje bilo dostupno svima bez obzira na privatne i poslovne obaveze. Pored pisanja tekstova za novi regionalni fanzin FEMzin, polaznice/ci DFŠ inicirale/li su nekoliko aktivnosti kako bi nastavile zajedničko učenje i druženje. Ukupno 44 polaznice su dobile Sertifikat.

1. Prijavlivanje i upis
2. Način rada Digitalne feminističke škole
3. Predavanja
4. Radionice
5. FEMzin

a) Prijavlivanje i upis

Poziv za prijavljivanje za Digitalnu feminističku školu objavljen je 2. februara na društvenim mrežama (Facebook i Instagram) i 4. februara na web sajtu Centra za ženske studije. Prijavni konkurs je bio otvoren do 21. februara i na adresu organizacije je stiglo ukupno 198 prijava. Operativni tim Centra je bio uključen u odabir, svaku prijavu su čitale barem dve članice tima.

Osnovni kriterijumi davali su prednost ženama koje žive u sredinama gde nema drugih sličnih obrazovnih programa, kao i onima koje bi imale priliku da stečeno znanje primene kroz aktivizam. Takođe, zbog epidemiološke situacije nije bilo moguće organizovati jednogodišnji program u Beogradu, tako da su ove godine, sa razlikom u odnosu na prethodnu DFŠ, primljene polaznice/ci koje/i žive u Beogradu. Sve osobe koje su se prijavile dobile su odgovor o statusu njihove prijave.

b) Način rada Digitalne feminističke škole

Početak druge godine pandemije doneo je nastavak specifičnih izazova, veliki broj obrazovnih aktivnosti je prebačen na internet, što je donelo i normalizovalo veći broj alata kao što je zoom i teams. Istovremeno, primetan je bio i zamor od korišćenja istih alata, što je tim uzeo u obzir tokom kreiranja rasporeda i osmišljavanja aktivnosti. Zbog fleksibilnosti i digitalne bezbednosti izabrana je platforma Discord, koja je omogućavala kačenje snimljenih predavanja i komentare; kao i otvaranje velikog broja kanala za diskusije na teme koje su same polaznice birale, na osnovu njihovih interesovanja. Tokom prve radionice polaznice su definisale pravila komunikacije i poverljivosti, a članice tima ČŽS dežurale su po jedan sat radnim danima kako bi podsticale diskusiju i nudile dodatne informacije.

c) Predavanja

I semestar (mart - jun)	
Feminizam/i – osnovni pojmovi	Daša Duhaček
Uvod u liberalni feminizam	Daša Duhaček
Uvod u marksistički i levi feminizam 1	Nađa Bobičić
Uvod u markisistički levi feminizam 2	Tanja Vukša
Uvod u radikalni feminizam 1	Hristina Cvetinčanin Knežević
Uvod u radikalni feminizam 2	Sanja Pavlović
Pitanja (Q&A) posle prvog bloka predavanja	Tim
Savremene feminističke teorije	Dragana Popović
Savremene feminisitčke teorije	Jelisaveta Blagojević

Istorija žena u Srbiji	Ana Stolić
Istorija žena na Balkanu	Svetlana Slapšak
Pitanja posle drugog bloka	Tim
Feministički pristup bezbednosti	Zorana Antonijević
Feministički pristup trgovini ljudima	Ivana Radović
Feministički pristup ekonomskom razvoju	Sarita Bradaš
Invalidnost i rod	Milesa Milinković
Položaj romkinja i socijalna reprodukcija	Maja Solar
Položaj trans osoba u Crnoj Gori i regionu	Aleksa Milanović i Jovan Džoli Ulićević
Zaokruživanje prvog semestra	Tim

II semestar	
Obrazovanje i feminizam 1	Nađa Duhaček
Obrazovanje i feminizam 2	Nađa Duhaček
Feminizam i likovna umetnost	Jasmina Čubrilo
Feministička kritika književnosti	Biljana Dojčinović
Feminizam i muzičko stvaralaštvo	Ksenija Stevanović
Feminizam i mediji	Snježana Milivojević
Feminističko čitanje pop kulture	Iva Nenić

Pitanja i evaluacija	Tim
Feministički pristup pravu na dom	Ana Vilenica
Politike mentalnog zdravlja	Lidija Vasiljević
Antropologija ljudsko-životinjskih odnosa	Sonja Žakula
Uvod u ekofeminizam	Suzana Marjanić
Feminističke studije turizma	Lara Končar
Fenomen lutke Barbika	Tamara Urošević
Pitanja i evaluacija	Tim

d) Radionice

Kako bi se ostvario cilj stvaranja, odnosno doprinošenja stvaranju zajednice, bilo je važno otvoriti i prostor u kome će polaznice/ci moći da se međusobno upoznaju i grade poverenje. Tokom prvog semestra više od 60 polaznica/ka je učestvovalo u radionicama kroz koje su zajedno istraživale/li svoja očekivanja od DFŠ, sticale/li osnovna znanja o digitalnoj bezbednosti, ali i veštinama građenja argumenata i kritičkom čitanju televizijskih sadržaja.

Prvi uvodni susret	Tim
Radionica upoznavanja (2 grupe)	Tim
Digitalna bezbednost (2 grupe)	Hristina Cvetinčanin Knežević
Feministički debatni klub (2 grupe)	Nađa Duhaček
Feminističko čitanje televizije	Nađa Duhaček
Ko pravi medije?	Hristina Cvetinčanin Knežević

e) FEMzin

FEMzin je regionalna feministička digitalna publikacija, koja je nastala u okviru Digitalne feminističke škole, čije polaznice su imale priliku da ispune uslov za sertifikat kroz pisanje tekstova, što je učinilo više od 40 polaznica:ka. Objavljena su tri broja FEMzina na teme: 1) žene i rad; 2) feminističko obrazovanje; i 3) rodno zasnovano nasilje i otpor.

Pristupajući ovim temama problemski namera je bila da osvetlimo kompleksnu dinamiku odnosa rodne, klasne, i drugih oblika nejednakosti, sa ciljem da ohrabrimo udruživanje i aktivno opiranje dominirajućim kapitalističkim obrascima eksploatacije i opresije. FEMzin je zasnovan na dvama ključnim osnovama. Jedno je **višeglasje** – kroz tekstove se čuju glasovi žena najrazličitih životnih iskustava, identiteta, profesija, godišta, koje dolaze iz više država postjugoslovenske regije. Drugo je **zajedništvo** u radu, bilo da je u pitanju koncipiranje biltena kao celine, ili timskog rada u istraživanjima i pisanju tekstova.

FEMzin je postao virtuelni prostor susreta i proširivanja feminističkih zajednica, otvoren ka najširoj publici, i kao jedna od retkih publikacija koja premrežava regionalne granice. Autorke tekstova žive u različitim gradovima, odnosno zemljama, tako su promocije organizovane preko platforme zoom, a snimci su dostupni preko YouTube kanala Centra za ženske studije.

f) Evaluacije

Polaznice Digitalne feminističke škole su imale priliku da svakodnevno postavljaju pitanja i izraze svoje potrebe u odnosu na obrazovni proces, pre svega preko mejla i platforme discord. Takođe, posebno su organizovane zoom sesije i osmišljene vežbe kroz koje je tim CZŠ na početku školske godine sproveo mapiranje očekivanja polaznica DFŠ (8. mart), evauaciju prvog semestra (21. jun), evaluaciju polovine drugog semestra (26. oktobar) i evaluaciju cele DFŠ (14. decembar). Iako su pitane i da izraze kritike, i da skrenu pažnju na načine da se DFŠ unapredi, većina evaluacija sastojala se u pozitivnom povratnim informacijama o sadržaju predavanja, metodama rada i dinamici komunikacije u samoj grupi polaznica:ka. Izdvajamo neke od uvida:

Iz evaluacije prvog semestra

Dok je većina polaznica pisala o novim saznanjima iz oblasti feminističkih teorija, i klasifikacije znanja o ženskim borbama, ova polaznica izdvojila je i sledeće „Osim teorijskog znanja, naučila sam o sebi onoliko :) nikad se nisam usudjivala da učestvujem u diskusijama na teme o kojima ne znam baš sve. Ovde u DFŠ sam što neka od koleginica reče počela da pričam i sad ne mogu da stanem :) šalu na stranu, samopouzdanje na tom polju mi je dosta poraslo i hvala na tome. Doživela sam ovo kao prostor za vežbu artikulacije sopstvenih ideja i javnog nastupa i izražavanja svog mišljenja pred autoritetima koji znaju mnogo više od mene a to je ono sto mi uvek nedostaje.“

„Proširila sam svoje znanje o različitim feminističkim teorijama te društveno-povijesnom kontekstu koji je obilježio njihov nastanak i razvoj (razvoj u svijetu, ali i na našim prostorima), upoznala se s brojnim autorima i autoricama koji/e su obilježili/e razvoj feminističkih teorija te njihovim djelima, osvijestila sam prostranost i interdisciplinarnu važnost feminizma kao društvenog pokreta“

„Podsetila sam se koliko je važno da negujemo sestrinstvo i solidarnost na teritoriji bivše Jugoslavije, uz nadu da ćemo zajedno organizovati neku akciju za 08. mart! Zaista je bio dobar osećaj uvideti da možemo online zajedno raditi i pripremati borbu i akcije sa ženama i muškarcima iz grupe. Naučila sam svašta, ne bih nešto posebno izdvajala. Nisam sva predavanja pogledala niti svu literaturu pročitala, ali sam sebe mapirala kao marksistički i mirovnu feministkinju :)“

Evaluacije cele DFŠ

Usmenoj evaluaciji u malim grupama prethodio je razgovor o rasporedu svih aktivnosti tokom godine (predavanja, diskusije na discordu, radionice, rad na FEMzinima), ali su utisci koje su polaznice zapisale opštijeg karaktera i odnose se na njihov uvid u ceo proces:

„Dodatni dobitak je trenutak socijalizacije sa slično mišljenjenicama u vreme pandemije i izolacije“

„Mogućnost da se odmjeri/izbrusi/izbalansira stav oko tema oko kojih nisam skroz sigurna. Bilo bi divno imati trajnu takvu adresu“

Polaznice DFŠ posebno su izdvojile predavanje o feminizmu na Balkanu (Svetlane Slapšak), predavanje o rodu i invalidnosti (Milese Milinković) i predavanje o pravima trans osoba (koje su zajedno držali Aleksa Milanović i Jovan Džoli Ulićević).

„DFŠ mi je dala znanje zbog kojeg se osećam sigurnije da iznosim jasno i glasno svoje mišljenje“

Kroz sve evaluacije provejava sticanje znanja, želja za daljim učenjem i pisanjem, želja za istraživanjem određenih tema (radna prava žena, uloga žena u NOB-u, životi žena sa invaliditetom, feministička perspektiva u zelenim temama), kao i preispitivanje svakodnevnog života i odnosa sa ljudima, prepoznavanje seksizma i mizoginije. Posebno smo ponosne što su polaznice DFŠ spomenule da su kroz komunikaciju sa nama vežbale nešto što zovu „nežna odlučnost u obraćanju“ i konstruktivan pristup teškim temama.

Većina je kroz razgovor i pismene evaluacije izrazila želju i potrebu za susretom uživo.

g) Nastavak aktivnosti

Polaznice Digitalne feminističke škole su preuzele obavezu da redovno prate predavanja i radionice i da učestvuju u izradi FEMzina. Ipak, one su takođe učestvovala u nizu aktivnosti koje nisu bile obavezne za dobijanje sertifikata:

- Pisale su tekstove za dve brošure o digitalnoj bezbednosti.
- Napisale su zajedno projekat „Regionalna dečija igrica za naučno i feminisitčko osnaživanje“ i dobile podršku od Centra za promociju nauke. Igrica je zasnovana na biografijama žena koje su se bavile naukom na (pre i post) jugoslovenskom prostoru tokom 19. i 20. veka. Igrica se zove „Kad porastem, biću super“ i namenjena je deci uzrasta 8-12 godina. U trenutku pisanja ovog izveštaja, prva verzija igre je u fazi testiranja
- Polaznice DFŠ su inicirale kružok za čitanje i pisanje, koji je nastavio da se sastaje čim su se predavanja na DFŠ završila.

2) ALUMNISTKINJE CENTRA ZA ŽENSKÉ STUDIJE

Podržano sredstvima Institucionalnog granta Rekonstrukcije ženski fond

U 2021. godini radile smo na mapiranju potreba i interesovanja alumnistkinja kroz online upitnik. Na poziv da nam pomognu u mapiranju odazvalo se 75 alumnistkinja. Upitnik se sastojao iz tri grupe pitanja.

Prva grupa pitanja bavi se vremenom kada su alumnistkinje pohađale naše programe i njihovom evaluacijom; druga grupa pitanja bavi se njihovim sadašnjim potrebama i interesovanjem da se uključe u rad alumni organizacije; dok se treća grupa pitanja bavi njihovom spremnošću da se uključe u obeležavanje tridesetogodišnjice ČŽS.

Dobile smo veliki broj pozitivnih odgovora te plan i budžet za 2022. godinu uključuju aktivnosti za koje su alumnistkinje kroz upitnik iskazale interesovanje.

Na primer, neke učestvuju u snimanju dokumentarne serije o istoriji ČŽS, druge će dati intervju za našu web stranicu ili poslati fotografije koje Centar može da uključi u svoju arhivu. Takođe, u planu je niz susreta, čije teme će se nadovezati na odgovore iz upitnika.

3) DVODNEVNI MODUL "FEMINISTIČKA MEDIJSKA KULTURA: PROIZVODNJA RODA"

Implementacioni partner: Kulturni centar BeFem Beograd

U martu 2021. godine organizovan je dvodnevni modul „Feministička medijska kultura: proizvodnja roda“, koji se sastojao od šest predavanja na sledeće teme: (1) Misrepresentation: žene u javnom i političkom prostoru; (2) Nasilje, žene, mediji: kratak vodič ka sigurnosti žena; (3) Emotivni životi partizanki u filmu i svedočenjima; (4) Televizija, reprezentacija i rod; (5) Rijaliti programi, kritičko čitanje i medijska pismenost i (6) Feminizam u serijama, kapitalistički trend i/ili politika.

Predavačice su bile Jelena Višnjić, Mirjana Mirosavljević, Snježana Milivojević, Tanja Ignjatović, Olga Dimitrijević, Dubravka Đurić, Marijana Matović, Jelisaveta Blagojević, Nađa Bobičić i Nađa Duhaček.

Prijavilo se 45 polaznica, a za aktivno učešće Centar za ženske studije i BeFem dodelili su 32 sertifikata. Učesnice su nakon modula uputile čestitke za važan sadržaj i uspešnu metodologiju predavanja i moderacije razgovora preko zooma. Koordinatorke modula su Jelena Višnjić (Kulturni centar BeFem) i Nađa Duhaček (CŽS).

4) PROJEKAT ERASMUS+ IDEAS (INCLUSIVE DIGITAL EDUCATIONA ANTI-DISCRIMINATORY ALTERNATIVES „INKLUZIVNE DIGITALNE OBRAZOVNE ANTIDISKRIMINATORNE ALTERNATIVE”

Trajanje projekta dve godine: 31. decembra 2020 – decembar 2022.

Ukupan dvogodišnji budžet IDEAS projekta 70.217 EUR

Centar za ženske studije 24.165 EUR

Donator EU

Implementacioni partner Fondacija Tempus

Projekat Erasmus + IDEAS (Inclusive Digital Educationa Anti-discriminatory AlternativeS/Inkluzivne digitalne obrazovne antidiskriminatorne alternative), odobren je septembra 2020. U saradnji sa Tempus fondacijom, do kraja 2021. godine obavljen je čitav niz pripremnih aktivnosti (potpisivanje ugovora, organizacioni sastanci itd.) Projekat je zvanično počeo 31.12.2020. godine.

U realizaciji projekta u Centru za ženske studije u 2021. godini učestvovala su: Daša Duhaček i Mirela Šantić (voditeljke), Vajka Anđelković (računovodstvo) Nađa Bobičić, Hristina Cvetinčanin Knežević, Lara Končar i Nađa Duhaček u sadržinskoj i programskoj koncepciji modula/podkasta.

Partnerske organizacije su: Karlov Univerzitet u Pragu, nevladina organizacija Colour Youth iz Atine, Islandski Univerzitet u Rejkjaviku, nevladina organizacija Centar za ženske studije iz Zagreba i nevladina organizacija IPAK Centar iz Beograda.

Cilj projekta je da kroz obrazovni program osnaži najranjivije grupe – žene koje trpe višestruku diskriminaciju.

Program je nastao na osnovu sveobuhvatne analize koja se bavila politikama diskriminacije i zasniva se na teorijskom razumevanju interseksionalnosti.

Obrazovni sadržaji se prenose kroz podkaste.

Program se sastoji od sedam modula. Svaki modul razvija pet predavanja koja će biti emitovana kao podkasti a podeljen na dva segmenta:

Prvi deo sadrži dva modula (oba realizuje Centar za ženske studije iz Beograda):

- prvi modul objašnjava značaj korišćenja kategorije roda, važnost ženskih studija i iskustva feminističkih pokreta za suprotstavljanje patrijarhalnoj diskriminaciji;
- drugi modul se bavi temama povezanim sa ženskim istorijama, različitim političkim opcijama i teorijskim stanovištima, kao što je liberalni (odlučivanje u javnoj sferi) socijalistički feminizam (ekonomska nezavisnost), radikalni feminizam (pravo na sopstveno telo, borba protiv nasilja nad ženama).

Drugi deo programa ima pet modula koji će predstaviti savremene probleme, implementiraće ga ostale partnerske organizacije od kojih će svaka raditi po jedan modul:

- treći modul uključuje teme vezane za manjine i njihova prava: migrante, Rome, beksućnice/ke, i realizovaće ga Karlov univerzitet, Prag;
- četvrti modul će realizovati Univerzitet na Islandu, Rejkjavik, i uključuje teme vezane za klimatske promene, životnu sredinu i rod.;
- organizacija Color Youth, iz Atine, realizovaće peti modul čije su teme telo, zdravlje i LGBTIQ prava.
- šesti modul će problematizovati teme iz feminističke političke ekonomije, pitanja društvene reprodukcije i realizovaće ga Centar za ženske studije, Zagreb;
- Centar IPAK, Beograd realizovaće poslednji, sedmi modul o promišljanju političkog: gorući problemi slobode i odgovornosti.

U pripremi tekstva za podkaste organizovan je niz aktivnosti:

Nakon potpisivanja ugovora sa partnerskim organizacijama, CŽS je organizovao proces usklađivanja tekstova svih podkasta prema utvrđenoj metodologiji; zatim je pripremao i razrađivao transkripte za deset podkasta koji su deo obaveza Centra za ženske studije. Stalne prateće aktivnosti su bile: objavljivanje projektnih aktivnosti na sajtu, društvenim mrežama i redovno Izveštavanje Tempus kancelarije.

Zbog pandemije COVID 19 sastanak svih projektnih partnera (Transational Project Meeting/TPM) je prvobitno odložen ali na kraju održan u Atini od 30. septembra do 2. oktobra 2021. Cilj sastanka je bio da se razmotre nacrti tekstova za podkaste, i da se u skladu sa tim napreduje ka konačnim verzijama tekstova. Uz angažovanje svih učesnika/ca cilj sastanka je veoma uspešno realizovan.

5) ISTRAŽIVANJE „VRATITI SVOJE VR(IJ)EME: KAMPANJA ZA RAVNOPRAVNE NAVIKE U OBAVLJANJU KUĆNOG RADA MEĐU MILENIJALKAMA I ZUMERKAMA“

Trajanje projekta: 12 meseci (april 2021 – april 2022.)

Donator: German Marshall Fond USA i USAID

Implementacioni partner: Balkan Trust for Democracy

Vrednost projekta: 25.000 USD

koje sprovodimo sa Crvenom – Udruženjem za kulturu i umjetnost iz Sarajeva, učešća je uzelo 76 ispitanica, u okviru fokus grupa i kvantitativnog istraživanja. Organizovano je ukupno 19 fokus grupa, u ukupnom trajanju od preko hiljadu ipo časova, i preko trista stranica transkripta.

Rad na ovom istraživanju je uključivao, pored sprovođenja istraživanja i osmišljavanje metodologije, osmišljavanje upitnika za kvantitativni deo istraživanja, logistiku sprovođenja fokus grupa, korespondenciju sa učesnicama fokus grupa povodom održavanja fokus grupa, moderaciju fokus grupa i rad na pisanju istraživačkog izveštaja.

Ovo ekstenzivno istraživanje dalo nam je važne uvide u iskustvo mladih žena sa naših područja, koje smo na kraju analizirale, prikupile i uključile u istraživanje, čije objavljivanje i promocija su planirani za februar i mart mesec 2022. godine.

Kako bismo rezultate istraživanja približili najširoj publici i na taj način temu iz akademskog jezika „prevele“ u aktivizam, napravile smo seriju od pet strip epizoda koje je napisala Lejla Kalamujić, a ilustrovala Danica Jevđović. Ovaj se format pokazao odličan za komunikaciju na društvenim mrežama, i direktno sa mladim ženama koje su bile i uključene u istraživanje. Strip se fokusirao na iskustva realnih žena, kroz izazove sa kojima su se junakinje nosile, i često smo dobijale komentare da se žene zaista prepoznaju u njemu. U neku ruku naša uloga je bilo da prvo saslušamo realna iskustva, kako bismo ih potom kroz analizu i kroz umetničku obradu, ponovo vratile zajednici. U ovom procesu smo definitivno dobile potvrdu koju smo intuitivno imale, kako je moguće aplikativna istraživanja osmisлити tako da dođu do svih onih kojih se tiče, a ne da ostaju u zatvorenim krugovima. Umetnički format u tome nam je bio od pomoći.

6) PROJEKAT IZUZETNE ŽENE SRBIJE

Trajanje projekta: septembar 2021 – april 2022.

Donator: Ambasada Holandije u Beogradu

Vrednost projekta: 5.000,00 eur

Projekat "Izuzetne žene Srbije" sprovodimo po pozivu Holandske ambasade u Srbiji. Projekat podrazumeva istraživanje i izbor deset žena, koje će potom biti oslikane na muralima širom Srbije. Sa naše strane učešće podrazumeva istraživanje, objavljivanje brošure o deset izabranih žena, i učešće u seriji razgovora koji će pratiti otkrivanje murala. Nakon što smo pripremile izbor od preko dvadeset žena, najrazličitijih zanimanja i identiteta, partneri su odabrali uži izbor od deset. Potom smo učestvovala u izboru umetnica:ka koji će raditi murale. Sada smo uključene u koncipiranje i moderaciju razgovora, koji će biti organizovani od marta do maja meseca. Do kraja marta ćemo imati završenu prateću brošuru.

7) MAPIRANJE ŽENSKOG POKRETA/ RAZGOVORI O/SA ŽENSKIM STUDIJAMA

Podržano sredstvima Institucionalnog granta Rekonstrukcije ženski fond i fondacije Kvinna till Kvinna

Tokom jeseni 2021. godine započeta je priprema obeležavanja tridesetogodišnjice Centra za ženske studije kroz dokumentarnu seriju, sa radnim nazivom "Preplitanje pokreta i proizvodnje feminističkog znanja".

Centar za ženske studije organizovao je ciklus od 4 razgovora u periodu od 8. oktobra do 8. novembra, na teme o rodu, levici, queer i obeležavanju 8. marta, u kojima je učestvovala ukupno 21 sagovornica/ka od kojih su četiri iz regiona.

Kroz diskusije je otvoren prostor za konstruktivne debate o aktuelnim problemima unutar feminističkog pokreta, ali i mogućim rešenjima i savezništvima sa drugim pokretima. Primarni cilj Razgovora bio je osnaživanje i izgradnja feminističke zajednice, sa posebnim ciljem

umrežavanja i širenja savezništava između različitih pokreta. Diskusije nisu bile ograničene samo na lokalni kontekst, što je otvorilo prostor za razmenu iskustava i znanja na regionalnom i internacionalnom nivou, kao i razvijanje konkretnih predloga i saradnji za buduće akcije i borbu. Takođe, učešće u diskusijama uzele su žene iz pokreta koji nisu primarno feministički, a posebna pažnja je posvećena antikapitalističkim, radničkim i ekološkim pokretima, kao i položaju mladih.

Zajedničkim učešćem aktivistkinja, teoretičarki i šire publike mapirani su problemi sa kojima se susreće feministički pokret danas, ali su i ponuđena moguća rešenja za njihovo prevazilaženje.

Kroz Diskusije je kreiran prostor da se: saslušaju različite perspektive i uvidi, otvori prostor za aktivno učešće i umrežavanje mladih generacija aktivistkinja, pokrenu debate između feminističkog i drugih aktivističkih pokreta koji se bave ljudskim pravima, ostvari regionalna saradnja, i uspostavi razmena intergeneracijskog znanja, a sve na principima solidarnosti.

Iz Diskusija je nastala i "Serija od 5 tekstova" koja prati teme i pitanja koja su pokrenuta tokom Diskusija sa ciljem dubljih uvida i razrade ideja i predloga iznesenih tokom razgovora, te proširivanja feminističkog znanja. Za učešće u pisanju tekstova primarno su pozvane aktivistkinje koje nisu dovoljno vidljive u javnom prostoru, a neke od njih nemaju iskustvo profesionalnog pisanja u feminističkim okvirima. Ovakav pristup odabran je radi uključivanja većeg broja žena čiji je rad manje vidljiv unutar feminističke scene, a čija znanja i uvidi mogu doprineti feminističkom pokretu.

Tekstovi su usmereni na teme organizacije osmomartovskih marševa u savremenom kontekstu kroz predloge za savezništva između antikapitalističkih, radničkih, ekoloških, feminističkih i queer pokreta.

U tekstu Ane Krstić iz organizacije Krov nad glavom, ponuđene su refleksije o trenutnom stanju unutar pokreta i položaju mladih aktivista, ali i rešenja za uvezivanje antikapitalističke i feminističke borbe.

Milica Lupšor iz organizacije Udruženje za radna prava žena – Roza u svom tekstu razrađuje predlog plana i organizacije Osmomartovskih marševa u Srbiji sa posebnim fokusom na radnički pokret i položaj radnica.

Milica Sekulović iz Instituta za filozofiju i društvenu teoriju posebnu pažnju usmerava na položaj žena u akademiji i njihov značaj i doprinos za feministički pokret i Osmomartovski marš.

Žaklina Veselinović iz organizacije Pravo na vodu bavi se savezništvima između feminističkih i ekoloških pokreta i mogućnostima njihovog umrežavanja za Osmomartovski marš.

Nađa Bobičić piše o zaboravljenoj istoriji Osmog marta u Jugoslaviji, dovodeći u vezu trenutne feminističke prakse organizovanja u regiji sa potrebom da se ova istorija ponovo osvetli i oživi.

Kroz tekstove je kreiran prostor da se: prodube teme pokrenute tokom diskusija, uvedu nova pitanja koja mogu biti značajna za savremeni feministički pokret, otvori prostor manje vidljivim ženama da učestvuju u produkciji feminističkog znanja, a sve sa ciljem proširivanja i deljenja feminističkog znanja.

8) ACT – ISTRAŽIVANJE „MAPIRANJE POTENCIJALNIH DONATORA“

Trajanje projekta: 2 godine (oktobar 2020 – oktobar 2022.)

Donator: Vlada Švajcarske kroz SDC

Implementacioni partneri: Helvetas SRB i Građanske inicijative

Vrednost projekta: 2,600.000.00

U okviru Institucionalne podrške i projekta „Zajedno za aktino građansko društvo – ACT“, u sklopu dvogodišnjeg plana, završeno je i istraživanje „Mapiranje potencijalnih donatora“. Mapiran je ukupno 21 donator i sakupljeni su podaci o njima.

Mapirani donatori su klasifikovani na osnovu sledećih kriterijuma:

1. Prethodna saradnja sa CŽS (sa 7 donatora je CŽS već sarađivao);
2. Visina granta (3 donatora daju mikro do 5.000e, 7 mali 5-20.000e, 4 srednji 20-50.000e a 7 veliki grant od 50.000e);
3. Vrsta donatora (16 međunarodnih donatora, 3 lokalna i 2 donatora u okviru institucija Evropske Unije).

Za svakog potencijalnog donatora su sakupljene i informacije o oblastima rada za koje daju podršku (poput ljudskih prava, rodne ravnopravnosti, demokratije, obrazovanja i sl.) kao i oblasti rada za koje daju podršku a koje su relevantne za CŽS.

Pored ovoga, za one donatore koji imaju redovne programe finansijske podrške su izdvojeni programi, a za sve donatore su i sakupljene kontakt informacije (adresa, elektronska adresa, kontakt telefon, web sajt). Kako bi manipulacija ovim podacima tj selekcija donatorima po navedenim kriterijuma bila što lakša, donatori su mapirani u eksel tabeli.

U skladu sa planom, određeni su i kriterijumi saradnje sa korporativnim donatorima i unutar operativnog tima je doneta odluka, koja će biti revidirana u skladu sa procedurama predviđenim strateškim planom.

9) FEMINISTIČKA KRITIČKA ANALIZA /FEMINIST CRITICAL ANALYSIS FEMINIZAM I LEVICA: DRUGE ISTORIJE, DRUGAČIJE BUDUĆNOSTI/ FEMINISM AND THE LEFT: OTHER HISTORIES, OTHER FUTURES

Implementacioni partner: IPAK Centar Beograd
Kurs podržan sredstvima Rekonstrukcije ženski fond i Građanskih inicijativa

Koordinatorke kursa: Prof. Jelisaveta Blagojević (FMK, Beograd), Prof. Daša Duhaček (Centar za ženske studije, Beograd) i Prof. Ethel Brooks (Univerzitet Ratgers/Rutgers University, SAD).
Koordinatorica programa, Dr Nađa Bobičić.

Redovan godišnji kurs, za više od 30 polaznica/ka, održan je od 24. do 28. maja, a u okviru programa Inter - Univerzitetskog centra (Inter University Center/IUC), u Dubrovniku. Učestvovalo je 13 izlagačica/a iz međunarodne akademske zajednice, uključujući i Zilu Ajzenstajn i Mariju Todorovu.

PROGRAM ORGANIZACIJE RADA

FINANSIJSKI IZVEŠTAJ

Finansijski izveštaj CZŠ pripremljen je u skladu sa odredbama Zakona o računovodstvu, kojim se uređuju uslovi i načini vođenja poslovnih knjiga, priznavanje i procena prihoda i rashoda, sastavljanje, predstavljanje, dostavljanje i objavljivanje finansijskih izveštaja u skladu sa zakonskim propisima.

Redovni godišnji finansijski izveštaj dizajniran je tako da pruži istinit i pravičan prikaz finansijskog stanja i izražen je u hiljadama RSD.

Prilog ovom izveštaju je Finansijski izveštaj CZŠ za 2021. godinu.

Bilans godišnjeg stanja rada CZŠ dostupan je i na sajtu APRA.

Donatori i projektni partneri CZŠ u 2021. godini:

- Trag fondacija – 311260.50 RSD
- Rekonstrukcija ženski fond – 1.120.500.00 RSD
- Građanske Inicijative – 1.600.000.00 RSD
- Tempus kancelarija – 1133075.58 RSD
- Balkan Trust for Democracy – 1657439.31 RSD
- Ambasada Holandije u Beogradu – 587911.04 RSD
- Kvinna till Kvinna – 1058494.28 RSD

RAD SAVETA CENTRA ZA ŽENSKÉ STUDIJE U 2021. GODINI

U 2021. godini, kao i u prethodnoj, rad Saveta Centra za ženske studije se odvijao u okolnostima epidemije COVID 19. To je, kao i za operativni tim, podrazumevalo ograničnu komunikaciju uživo, ali su članice Saveta bile u redovnoj komunikaciji, kako međusobno tako i sa operativnim timom i Zastupnicama i to:

- 14. januara (nastavak razgovora od 21. decembra 2020.)

Podsećamo na Zaključak tog razgovora:

Pozicija Centra za ženske studije je jasna, postoje mnogi feminizmi, ali ni jedan feminizam se ne zasniva na biološkom esencijalizmu, niti isključuje bilo koju grupu žena, a posebno ne transžene. Ostalo je otvoreno pitanje na koji način ćemo ovaj jasan stav primenjivati u praksi, kada saradnice kažu da misle da je pol osnova opresije žena, ali da istovremeno ne vide protivurečnost u anagžovanju u organizaciji čiji rad se temelji na rodnim ulogama kao društvenom konstrukt.

S obzirom na otvoreno pitanje u pozicioniranju Centra za ženske studije u ovoj, za feminizam značajnoj debati, razgovori na ovu temu su nastavljeni u maju i junu 2021, kada je pripreman, a 10 juna i održan razgovor na temu *Šta se desilo/dešava s rodom*.

Ovi razgovori su nastavljeni i u sklopu narednog projekta (iz Izveštaja 2021. 8. Mapiranje ženskog pokreta/Razgovori o/sa ženskim studijama).

Međutim, najznačajniji doprinos Saveta je podrška i učešće u celokupnom procesu Strateškog planiranja, koji je, uz facilitaciju, počeo u aprilu 2021, a završen u julu 2021. godine. U sprovođenju sve tri faze procesa strateškog planiranja Centra za ženske studije svoj doprinos dale su sve članice Saveta.

I Pripremni sastanci:

1. 22. april - Tema: Misija Centra za ženske studije (CŽS)
2. 6. maj - Tema: Vizija CŽS
3. 20. maj - Tema: Analiza unutrašnjeg stanja u CŽS
4. 1. juni - Tema: Ljudski resursi i mapiranje zainteresovanih strana
5. 16. juni - Tema: Analiza spoljnog okruženja CŽS

II STRATEŠKO PLANIRANJE

1. 22. juni - Definisanje i razrada programskih pravaca CŽS
2. 23. juni - Operativno planiranje programa i mapiranje razvojnih ciljeva
3. 8. juli - Unutrašnja organizacija Centra za ženske studije

III IZRADA i usvajanje Strateškog plana

Pisanje Strateškog plana završeno je 1. oktobra, posle čega je prosleđen Savetu koji ga je u konsultacijama elektronskim putem od 8 – 11 oktobra usvojio kao Nacrt Strateškog plana. Na osnovu komentara i predloga, Savet je usvojio konačnu verziju Strateškog plana u elektronskoj komunikaciji u periodu od 1-7 februara 2022. godine

STRATEŠKI PLAN CŽS

Organizovan sredstvima u okviru Institucionalnog granta i projekta
"Zajedno za aktivno građansko društvo -ACT"
Implementacioni partner: Građanske Inicijative

Kako smo u uvodnom delu ovog Izveštaja navele, Centar za ženske studije je u periodu od aprila do oktobra 2021. godine, započeo i uspešno realizovao četvorogodišnji strateški plan za period od 2022 - 2025. godine.

Fazi Strateškog planiranja prethodili su pripremni sastanci u kojima su učešće uzele i svoj doprinos dale, pored operativnog tima, zastupnica, članica Saveta, i nekoliko članica Skupštine kao i spoljne saradnice i prijateljice CŽS.

Centru za ženske studije, u skladu sa donetom strategijom, predstoji sprovođenje narednih koraka u restrukturiranju organizacije, koja podrazumeva promenu Statuta, sistematizaciju poslova, razvijanju ljudskih resursa kao i dalji rad na dugoročnoj finansijskoj stabilizaciji.

U prilog ovom Izveštaju dostavljamo Strateški plan.

RESURSI ORGANIZACIJE

BIBLIOTEKA

U toku 2021. godine, sa sličnim trendom iz prethodne, biblioteka CŽS je posećivana u minimalnom broju uz povećanu potražnju elektronskih izdanja putem mejla kao i posetama elektronskim izdanjima na web sajtu.

U ovom periodu smo kroz institucionalni grant Rekonstrukcije ženski fond pokrenule rad na i na Virtuelnoj feminističkoj biblioteci, a u skladu sa novim strateškim planom i kroz program Znanje, biblioteku uvrstile kao važan resurs prikupljanja i afirmacije feminističkog znanja. I u 2022. usmerene smo na dalji razvoj kreiranje Virtuelne biblioteke koja će biti dostupna na sajtu naše organizacije. Virtuelna feministička biblioteka je zamišljena kao digitalni feministički resurs centar, "biblioteka bez zidova", koja će zainteresovanim čitateljicama i čitaocima omogućiti da se upoznaju sa feminističkom teorijom i praksom kroz različite multimedijalne forme - tekstove, podkaste, video sadržaje.

ARHIVA

Bogata arhivska građa kojom raspolaže Centar za ženske studije je u toku 2022, posle više godina intenzivnog rada, sređena tako da su sada izvori o obrazovnim programima iz oblasti ženskih i studija roda dostupni, a ovo je posebno bilo važno u susret 30 godišnjici rada Centra.

WEB SAJT

U drugoj polovini 2021. godine, započet je rad na izradi novog sajta na BHSC jeziku, sa novim grafičkim rešenjima i strukturnom logikom u skladu sa novim strateškim planom koji je CŽS-a, na način da prati novi razvojni period CŽS-a.

Rad na tekućem sajtu je uključivao planiranje, osmišljavanje, kreiranje i organizaciju objavljivanja sadržaja na sajtu tokom cele godine.

U toku 2021. godine je zabeležen porast poseta sajtu CŽS od preko 50% u odnosu na prethodnu godinu - u toku 2021. sajt je posećen 37,132 nasuprot 24,601 poseta tokom 2020. godine. Iako je 2020. godina bila godina smanjene aktivnosti CŽS zbog perioda koronavirusa, važno je naglasiti da je zabeležen porast poseta i u odnosu na prethodne godine - 65% više poseta u odnosu na 2019. i 73% u odnosu na 2018. godinu.

Pored većeg broja aktivnosti koje je CŽS organizovao tokom ove godine, ovo je i rezultat pažljivo promišljenog plana objava (60 objava na srpskom i engleskom jeziku u 2021. godini), koje su pored redovnog informisanja o događajima koje je organizovao ili na neki drugi način podržao CŽS, uključivao i objavljivanje autorskih tekstova (u saradnji sa Pobunjenim čitateljicama) i intervju sa akterkama zajednica relevantnih za feministički pokret i formalno obrazovanje u oblasti ženskih studija i studija roda.

Prilozi:

Statistika posećenosti sajta CŽS u 2021. godini

Objavljene vesti, dostupne na ovom [linku](#)

PR/VIDLJIVOST CŽS

U ovoj godini smo proširile naš operativni tim i dobrodošlicu poželele kolegici Ani Krstić na poziciji PR menadžerke.

Otvorile smo nalog na *Instagramu* (prati do 2000 osoba), dok nalog na *Facebook* stranici prati skoro 3000.

Povećana vidljivost rada CŽS ogleda se procentualno kroz 374% više u odnosu na prethodnu godinu za *reach i engagement*, kao i za 163% više praćenja u odnosu na prošlu godinu. Povećana vidljivost je prisutna i kroz projektne aktivnosti koje su dostupne preko web sajta i društvenih mreža; ali i kroz intervju i gostovanja u medijima (za televizije N1, K1 i novaS; radio emisiju Ženergija, Mašinu, Zoomer i Oblakoder, i ističemo saradnju sa regionalnim portalima VoxFeminae, Platform.mk i Disenz.net).

CŽS je, u saradnji sa drugim organizacijama civilnog društva, učestvovao u kampanjama za vladavinu prava, protivljenje govoru mržnje i glorifikaciji ratnih zločina, kao i podršci vakcinaciji.

PRILOZI I LINKOVI

FEMZIN

<https://zenskestudie.edu.rs/vesti-i-dogadaji/izdavacki-program-vesti/523-prvi-broj-femzina-zene-i-rad>

<https://zenskestudie.edu.rs/vesti-i-dogadaji/izdavacki-program-vesti/530-drugi-broj-femzina-feministicko-obrazovanje>

<https://zenskestudie.edu.rs/vesti-i-dogadaji/izdavacki-program-vesti/533-treci-broj-femzina-rodno-zasnovano-nasilje-i-otpor>

RADNE BELEŠKE O DIGITALNOJ BEZBEDNOSTI

<https://zenskestudie.edu.rs/vesti-i-dogadaji/izdavacki-program-vesti/539-dfs-predstavlja-radne-beleske-o-digitalnoj-bezbednosti>

BROŠURA O PIONIRKAMA I PIONIRU IKT

<https://zenskestudie.edu.rs/vesti-i-dogadaji/izdavacki-program-vesti/529-dfs-predstavlja-brosura-o-pionirkama-i-pioniru-ikt>

STRIPOVI

<https://zenskestudie.edu.rs/vesti-i-dogadaji/istrazivacki-program-vesti/540-stripovi-o-pandemiji-i-neplacenom-kucnom-radu>

VESTI

<https://zenskestudie.edu.rs/vesti-i-dogadaji>

STATISTIKA POSEĆENOSTI SAJTA CZŠ

Jan 1, 2021 - Dec 31, 2021: ● Users

Jan 1, 2020 - Dec 31, 2020: ● Users

Users

48.42%

28,984 vs 19,529

New Users

46.56%

28,640 vs 19,542

Sessions

50.94%

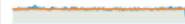
37,132 vs 24,601

Number of Sessions per User

1.70%

1.28 vs 1.26

Pageviews

58.00%

65,007 vs 41,144

Pages / Session

4.68%

1.75 vs 1.67

Avg. Session Duration

-6.04%

00:01:08 vs 00:01:12

Bounce Rate

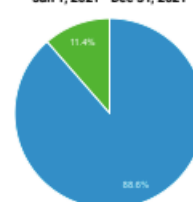
-2.43%

78.66% vs 80.62%

■ New Visitor ■ Returning Visitor

Jan 1, 2021 - Dec 31, 2021

Jan 1, 2020 - Dec 31, 2020

Jan 1, 2021 - Dec 31, 2021: ● Users

Jan 1, 2019 - Dec 31, 2019: ● Users

Users

77.25%

28,984 vs 16,352

New Users

76.28%

28,640 vs 16,247

Sessions

64.34%

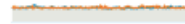
37,132 vs 22,594

Number of Sessions per User

-7.28%

1.28 vs 1.38

Pageviews

48.30%

65,007 vs 43,835

Pages / Session

-9.76%

1.75 vs 1.94

Avg. Session Duration

-18.66%

00:01:08 vs 00:01:23

Bounce Rate

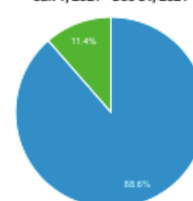
5.91%

78.66% vs 74.27%

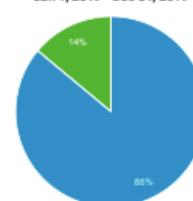

■ New Visitor ■ Returning Visitor

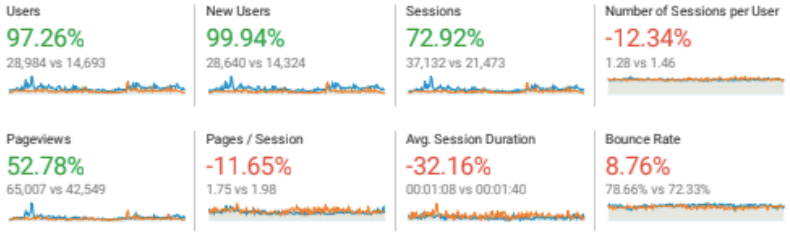
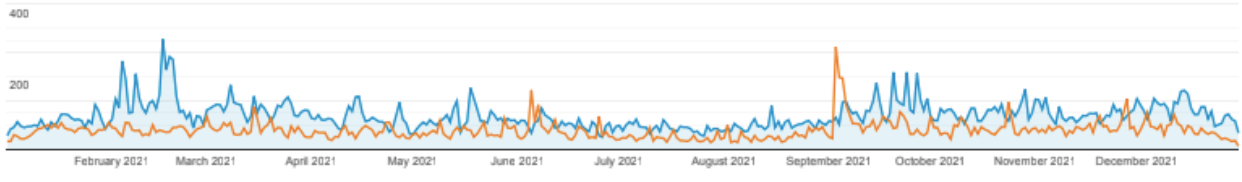
Jan 1, 2021 - Dec 31, 2021

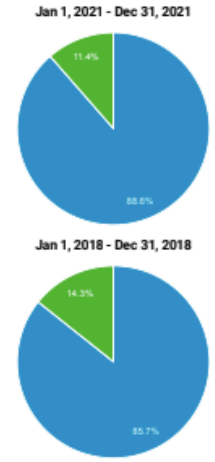
Jan 1, 2019 - Dec 31, 2019

Jan 1, 2021 - Dec 31, 2021: ● Users
 Jan 1, 2018 - Dec 31, 2018: ● Users

■ New Visitor ■ Returning Visitor

Izveštaj podnose zastupnice CŽS Daša Duhaček i Mirela
Šantić